SĄD NAJWYŻSZY

Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego

Do druku nr 1456

Warszawa, 23 lipca 2025 r.

BSA I.021.36.2025

Pan
Dariusz Salamończyk
Zastępca Szefa
Kancelarii Sejmu

Szanowny Panie Ministrze,

w odpowiedzi na pismo z dnia 27 czerwca 2025 r., znak: SPS-III.020.159.7.2025, mając na uwadze treść art. 1 pkt 4 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (tekst jednolity: Dz. U. z 2024 r. poz. 622), w świetle którego Sąd Najwyższy może opiniować projekty tylko takich ustaw i innych aktów normatywnych, na podstawie których orzekają i funkcjonują sądy, a także innych projektów ustaw w zakresie, w jakim mają one wpływ na sprawy należące do właściwości Sądu Najwyższego, w załączeniu uprzejmie przesyłam uwagi Sądu Najwyższego do ***poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej***.

Z poważaniem,

dr hab. Małgorzata Manowska
/podpisano kwalifikowanym podpisem elektronicznym/

WYDZIAŁ OBSŁUGI PREZYDIUM SEJMU
L. dz. SPS-III.020.159.12.2025
Data wpływu 24.07.25r.

Warszawa, dnia 22 lipca 2025 r.

BSA I.021.36.2025

Uwagi
o poselskim projekcie ustawy o zmianie ustawy
o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej
(Druk Sejmu RP X kadencji nr 1456)

1. Uwaga wprowadzająca

Poselski projekt nowelizacji ustawy z 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej[1], którego dotyczą niniejsze uwagi, ma tylko 2 artykuły. Pierwszy z nich nadaje nowe brzmienie ustępowi drugiemu w art. 35 ustawy o wspieraniu rodziny oraz przewiduje dodanie art. 35a, który precyzuje obowiązki sądu opiekuńczego wynikające z nowego brzmienia art. 35 ust. 2. Drugi określa *vacatio legis* wynoszące 14 dni od dnia ogłoszenia projektowanej nowelizacji.

Projekt przewiduje w przypadku konieczności umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej wprowadzenie jednoznacznie sformułowanego pierwszeństwa powierzenia funkcji rodziny zastępczej rodzinie spokrewnionej z dzieckiem – w szczególności dziadkom dziecka, pełnoletniemu rodzeństwu lub innym krewnym w linii bocznej, chyba że istnieją wyraźne i uzasadnione przeciwwskazania potwierdzone przez sąd opiekuńczy lub opinię biegłego psychologa. Projekt przewiduje, gdy osoby z tego kręgu wyrażą gotowość do sprawowania funkcji rodziny zastępczej, umożliwienie im tymczasowego objęcia dziecka pieczą do czasu zakończenia procedury związanej z oceną ich zdolności opiekuńczych. Odstąpienie od umieszczenia dziecka u osoby spokrewnionej miałoby być możliwe wyłącznie po przedstawieniu pisemnego uzasadnienia i dowodów na istnienie zagrożenia dobra dziecka przez umieszczenie go u ubiegającego się o to krewnego bądź na brak zdolności wychowawczej osoby spokrewnionej. Jednocześnie, jak można sądzić[2], przestałby obowiązywać przepis umożliwiający, w razie pilnej konieczności, umieszczenie dziecka (na wniosek lub za zgodą jego rodziców) w rodzinnej pieczy zastępczej na podstawie umowy zawartej między rodziną zastępczą lub prowadzącym rodzinny dom dziecka a starostą właściwym ze względu na miejsce zamieszkania tej rodziny lub miejsce prowadzenia rodzinnego domu dziecka.

Zgodnie z teorią *krytycznych wydarzeń życiowych*[3] umieszczenie dziecka w rodzinie zastępczej (przyjęcie do takiej rodziny) jest „krytycznym wydarzeniem w życiu dziecka", które

[1] T j. Dz. U. 2025, poz. 49. Dalej ustawa będzie powoływana także w formie „ustawa o wspieraniu rodziny".

[2] Projekt nadaje nowe brzmienie ustępowi drugiemu w art. 35 ustawy o wspieraniu rodziny, ale nie stanowi jednoznacznie, że przepis ten uchyla.

[3] „Teoria krytycznych wydarzeń życiowych jest jedną z biograficznych teorii/koncepcji rozwoju człowieka w ciągu całego życia. Jej zwolennicy przyjmują, że życie człowieka i jego rozwój psychiczny wyznaczane są przez zdarzenia, w których uczestniczy i które dzieją się wokół niego". [Tak E. Muszyńska, *Przyjęcie do rodziny zastępczej jako krytyczne wydarzenie w życiu dziecka*, „Wychowanie w Rodzinie" 2021, tom XXIV (nr 1), s. 314.] Termin „krytyczne wydarzenie życiowe", używany bywa zamiennie z pojęciami „sytuacja trudna", „sytuacja krytyczna", także „zdarzenie losowe". „Krytyczne wydarzenie życiowe" ma zwykle istotne znaczenie dla przebiegu i jakości życia bo dotyczy wartości szczególnie cenionych (np. zdrowia, istotnych potrzeb życiowych). Gdy zaistnieje powoduje obciążenie psychiczne. [Zob. przykładowo E. Włodarczyk, *Zdarzenie losowe i sytuacja kryzysowa. Czyli o tym, że niekiedy sam czas to za mało, by uleczyć rany* [w:] *Człowiek wobec krytycznych sytuacji życiowych. Z teorii i praktyki pracy socjalnej* (red. E. Włodarczyk, I. Cytlak), Poznań 2011 (Wyd. Uniwersytetu A. Mickiewicza w Poznaniu, Seria Psychologia i Pedagogika nr 165), s. 311–330.]. Przedmiotami artykułów w powołanym opracowaniu zbiorowym były trudne (kryzysowe)

wymaga zrozumienia i wsparcia. Skutki tego wydarzenia zależą też, między innymi, od zasobów i deficytów" dziecka. Zadaniem rodziców zastępczych jest „budowanie środowiska dającego [*dziecku* – dopełnienie opiniujący] poczucie bezpieczeństwa i przynależności. Realizacja tego zadania powinna dokonywać się w ścisłej współpracy z instytucjami i osobami zaangażowanymi w organizację pieczy zastępczej. Ważna jest także współpraca z osobami z najbliższych dziecku środowisk: rodziny biologicznej oraz szkoły"[4].

Autorzy projektu ustawy zawartego w druku sejmowym 1456 zasadnie ocenili, iż umieszczenie dziecka w pieczy zastępczej: „może wywołać problemy emocjonalne i behawioralne oraz poczucie odrzucenia i braku stabilności". Uznali, że może je złagodzić (wyeliminować?) projektowane rozwiązanie.

Piecza zastępcza jest sprawowana w przypadku „niemożności zapewnienia dziecku opieki i wychowania przez rodziców" (art. 32 ust. 1 ustawy o wspieraniu rodziny). Potrzeba umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej wynika z bardzo zróżnicowanych stanów faktycznych. Z tej przyczyny kazuistyczne rozwiązania normatywne (a taki charakter ma projektowane, zamieszczone w druku sejmowym 1456), mimo najlepszych intencji pomysłodawców, zwykle nie zapewniają optymalnego rozstrzygnięcia każdej sprawy.

Większość dzieci pozostających w pieczy zastępczej przebywa w rodzinnej pieczy zastępczej. Liczba podmiotów realizujących taką formę pieczy rośnie (pomiędzy 2022 r. a 2023 r. o 1,3%) ale wolniej niż potrzeby. Rodziny zastępcze stanowiły w 2023 r. 98% ogólnej liczby podmiotów rodzinnej pieczy zastępczej[5]. Już z tej przyczyny unormowania dotyczące rodzin zastępczych są bardzo ważne, a skutki społeczne jakie wywołują – doniosłe. Dlatego wszelkie zmiany stanu prawnego nie powinny następować jako reakcja na medialnie nagłośniony jednostkowy stan faktyczny, ale powinny być bardzo starannie przygotowane i poprzedzone profesjonalnie wykonaną wszechstronną analizą, uwzględniającą także aspekty psychologiczne i pedagogiczne, wskazującą, że obowiązujące unormowania – zwykle mające zastosowanie do indywidualnie zróżnicowanych, licznych grup stanów faktycznych – wymagają zmiany.

Czynności poprzedzające decyzję o przygotowaniu projektu ustawy zostały opisane w załączniku do rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie "Zasad techniki prawodawczej"[6]. Wskazuje się też, że metodyka prac prawodawczych wymaga oceny skutków zamierzonej regulacji, zaś *„Podjęcie błędnych decyzji co do zakładanych celów lub oparcie się na niepełnej wiedzy co do środków służących ich realizacji przesądza o przyjęciu w konsekwencji złej regulacji prawnej, niezależnie od tego, jak sprawnie pod względem techniki prawodawczej zostałyby te cele zrealizowane"*[7].

Obowiązek sporządzania profesjonalnej oceny zakładanych skutków projektowanego aktu dotyczy obecnie jedynie rządowych projektów aktów normatywnych[8]. Posłowie, którzy wnieśli

---

sytuacje wymienione w art. 7 ustawy o pomocy społecznej z 12 marca 2004 r. t. j. Dz. U. 2024 r. poz. 1283 z późn. zm., jako uzasadniające udzielenie pomocy.

[4] E. Muszyńska, op. cit., s. 313–314.

[5] Informacja Sekretarz stanu w Ministerstwie Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej Aleksandry Gajewskiej, Sejm RP X kadencja, Kancelaria Sejmu Biuro Komicji Sejmowych, *Pełny zapis przebiegu posiedzenia Komisji Polityki Społecznej i Rodziny (nr 57) z dnia 2 kwietnia 2025 r., s. 4,* https://orka.sejm.gov.pl/zapisy10.nsf/0/64E121517469C050C1258C85003B8519/%24File/0155810.pdf [dostęp 15.07.2025 r.].

[6] T. j. Dz. U. 2016, poz. 283.

[7] Tak G. Wierczyński, *Komentarz do rozporządzenia w sprawie "Zasad techniki prawodawczej"* [w:] *Redagowanie i ogłaszanie aktów normatywnych. Komentarz, wyd. II,* Warszawa 2016, Załącznik @1 § 1.

[8] Zgodnie z § 24 ust. 3 uchwały nr 190 Rady Ministrów z dnia 29 października 2013 r. „Regulamin pracy Rady Ministrów", t. j. „Monitor Polski" 2024 poz. 806, organ wnioskujący przed opracowaniem projektu aktu normatywnego dokonuje oceny przewidywanych skutków społeczno-gospodarczych. Jej wyniki, zgodnie

projekt ustawy zamieszczony w druku Sejmu RP X kadencji nr 1456 przedstawili deklarowane skutki jakie ma on wywrzeć (Deklarowane Skutki Regulacji – „DSR" – projektu ustawy). Wskazano tam, że projektowane zmiany; „są odpowiedzią na potrzebę zagwarantowania dzieciom stabilnych i bezpiecznych warunków wychowawczych oraz na potrzebę usprawnienia procedur dotyczących pieczy zastępczej, czego dobitnym przykładem były ostatnie opisywane przez media zdarzenia związane z umieszczeniem oraz ze śmiercią dziecka w rodzinie zastępczej"[9]. Projektodawcy

---

z § 28 tego Regulaminu, stanowią odrębną część uzasadnienia projektu danego aktu normatywnego. *Wytyczne do przeprowadzania oceny wpływu oraz konsultacji publicznych w ramach rządowego procesu legislacyjnego* wskazują „czym jest ocena wpływu, w jakich przypadkach jej przeprowadzenie jest obligatoryjne, a kiedy rekomendowane oraz jak przeprowadzić ocenę wpływu i towarzyszące jej konsultacje publiczne". https://rcl.gov.pl/legislacja/wytyczne-do-przeprowadzania-oceny-wplywu-oraz-konsultacji-publicznych-w-ramach-rzadowego-procesu-legislacyjnego/ [dostęp 15.05.2025 r.].

[9] Z informacji Polskiej Agencji Prasowej *Śledztwo w sprawie śmierci niemowlęcia. Dziecko było w rodzinie zastępczej* [https://www.pap.pl/aktualnosci/sledztwo-w-sprawie-smierci-czteromiesiecznego-chlopca-dziecko-bylo-w-rodzinie (dostęp 21.07.2025 r.)], wynika, że Prokuratura Rejonowa Warszawa-Praga Południe wszczęła śledztwo w sprawie nieumyślnego spowodowania śmierci czteromiesięcznego chłopca, zmarłego w rodzinie zastępczej, w której został umieszczony na podstawie art. 58 ustawy o wspieraniu rodziny, wobec zatrzymania matki przez Policję w celu doprowadzenia jej do zakładu karnego. Zgodnie z informacją rzeczniczki Prokuratury Rejonowej Warszawa-Praga Południe, sytuacja w miejscu zamieszkania dzieci (czteromiesięcznego chłopca i trzyletniej dziewczynki) nie pozwalała na pozostawienie ich pod pieczą osób tam przebywających. Dziećmi nie mogła zająć się ich prababcia opiekująca się jednocześnie dwojgiem innych dorosłych osób. W komunikacie podano, że ojciec dzieci (jak się okazało poszukiwany przez Policję) odmówił przyjazdu do domu. W tej sytuacji Policja poinformowała Warszawskie Centrum Pomocy Rodzinie (WCPR) o konieczności zapewnienia dzieciom pieczy. Zostały umieszczone w rodzinie zastępczej. Po 4 dniach pozostawania w rodzinie, 19 maja 2025 r., bez wcześniejszych objawów choroby, rodzina zastępcza zauważyła brak oznak życia u dziecka. Mężczyzna pełniący funkcję rodzica zastępczego, przeszkolony w zakresie ratownictwa medycznego, podjął reanimację. Niezwłocznie wezwano pogotowie ratunkowe, ale podejmowane czynności ratownicze były bezskuteczne. 20 maja 2025 r. Prokuratura Rejonowa Warszawa-Praga Południe wszczęła śledztwo w sprawie nieumyślnego spowodowania śmierci dziecka. Przeprowadzono sekcję zwłok. Stwierdzono cechy niewydolności krążeniowo-oddechowej. Na ciele dziecka nie ujawniono żadnych śladów obrażeń wskazujących, że do śmierci dziecka doszło w wyniku urazu. Nie ujawniono też treści pokarmowej w drogach oddechowych, co mogłoby wskazywać na zachłyśnięcie się. Sprawa była nagłośniona w mediach. Z urzędu podjął ją Rzecznik Praw Dziecka [*Sprawa śmierci 4-miesięcznego chłopca w rodzinie zastępczej. Odpowiedź prokuratury na prośbę o informacje nt. śledztwa*, https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-chlopiec-rodzina-zastepcza-smierc-prokuratura-odpowiedz (dostęp 21.07.2021 r.)] Z ustaleń prokuratury, przekazanej RPD, wynika, że rodzina zastępcza, w której zmarło dziecko od wielu lat współpracującą z WCPR. Stwierdzono, że dzieci pozostające w tej rodzinie są zadbane. Nigdy wcześniej nie odnotowano podobnego zdarzenia ani interwencji Policji. W dniu 25 czerwca 2025 r. sprawa ta była omawiana na posiedzeniu Komisji do Spraw Dzieci i Młodzieży Sejmu RP. Informację na temat zabezpieczenia dzieci w pieczy zastępczej i sytuacji rodziny biologicznej dziecka, o którym mowa, przedstawili: sekretarz stanu w Ministerstwie Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej Aleksandra Gajewska, sekretarz stanu w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji Czesław Mroczek, podsekretarz stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości Maria Ejchart oraz minister do spraw równości Katarzyna Kotula. W posiedzeniu uczestniczyła Rzeczniczka Praw Dziecka Monika Horna-Cieślak, dyrektor WCPR Agnieszka Patela-Owczarczyk, dyrektor Biura Kontroli w Komendzie Głównej Policji – insp. Dorota Przypolska. [Transmisja z przebiegu posiedzenia, https://www.sejm.gov.pl/Sejm10.nsf/transmisje_arch.xsp?unid=B16122C788B94268C1258CB2004D9F5A – dostęp 21.07.2025 r.]. Sprawa ta była przedmiotem polemicznych wypowiedzi także 24 czerwca 2024 r. podczas wspólnego posiedzenia Komisji do Spraw Dzieci i Młodzieży, Komisji Edukacji i Nauki oraz Komisji Polityki Społecznej i Rodziny, nad informacją (druk nr 1162) o działalności Rzecznika Praw Dziecka za rok 2024 oraz uwagami o stanie przestrzegania praw dziecka w Polsce [Sejm RP, X kadencja, Kancelaria Sejmu

Biuro Komisji Sejmowych, *Pełny zapis przebiegu posiedzenia Komisji Sejmowych: Komisji do Spraw Dzieci*

stwierdzili też, że: „nie brano pod uwagę rozwiązań alternatywnych gdyż cel, który ma być osiągnięty jest możliwy jedynie przez zaproponowaną inicjatywę ustawodawczą" [podkreślenie – opiniujący][10]. Stwierdzenie to jest (co najmniej) dyskusyjne. Zważywszy na doniosłość projektowanej zmiany celowe wydaje się zasygnalizowanie roli krewnych, w szczególności dziadków, jaką realizują, gdy zachodzi potrzeba umieszczenia wnuków w rodzinie zastępczej, w sytuacji braku szczególnej, jednoznacznie sformułowanej w ustawie preferencji dla powierzania im tej funkcji.

2. Ogólne informacje statystyczne o dzieciach umieszczanych w rodzinnej pieczy zastępczej i o rodzinach zastępczych spokrewnionych

Zgodnie z danymi Głównego Urzędu Statystycznego (dalej GUS), według stanu w dniu 31 grudnia 2024 r., w Polsce w pieczy zastępczej pozostawało 77 298 dzieci, z tego 59 842 (77,4%) w pieczy rodzinnej oraz 17 456 (22,6%) w pieczy instytucjonalnej[11].

Tabela 1. Liczba dzieci przebywających w rodzinnej pieczy zastępczej w latach 2005–2023

Rok	Liczba dzieci przebywających w rodzinach zastępczych			Dzieci w Rodzinnych Domach Dziecka	Ogółem
	Spokrewnionych	Niezawodowych	Zawodowych		
2005	46 261	9219	3865	–	59 345
2006	46 831	9661	5062	–	61 554
2007	48 488	10 198	6313	–	64 999
2008	48 450	10 143	7433	–	66 026
2009	48 111	9 852	8 013	–	65 976
2010	47 981	9 809	8 617	–	66 407
2011	47 907	9 763	9 301	–	66 971
2012	33 769	16 383	6 454	1 476	58 082
2013	33 306	16 431	6 727	2 106	58 570
2014	32 405	15 890	6 779	2 583	57 657

i Młodzieży (nr 28), Komisji Edukacji i Nauki (nr 58), Komisji Polityki Społecznej i Rodziny (nr 61) z dnia 24 czerwca 2025 r., s. 12–14].

[10] Podkreślenia lub inny sposób wyeksponowania fragmentów tekstu, także gdy dotyczy cytatów, w niniejszej opinii pochodzą od opiniującego.

[11] Placówek instytucjonalnej pieczy zastępczej było 1 326, z tego 1 311 placówek opiekuńczo-wychowawczych, 12 regionalnych placówek opiekuńczo-terapeutycznych oraz 3 interwencyjne ośrodki preadopcyjne. 995 (75,1%) placówek prowadziły jednostki samorządowe, 9,5% stowarzyszenia, 8,5% Kościół katolicki, inne kościoły i związki wyznaniowe, a 6,9% fundacje [GUS, *Piecza zastępcza w 2024 r. Dane sygnalne na dzień 24 kwietnia 2025 r.*, s. 1, https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/dzieci-i-rodzina/dzieci/piecza-zastepcza-w-2024-r-,1,9.html (dostęp 30.06.2025 r.)].

2015	31 951	15 486	6 371	3 178	56 986
2016	31 647	15 268	6 270	3 359	56 544
2017	30 816	14 838	6 355	3 712	55 721
2018	30 185	14 528	6 572	4 003	55 288
2019	29 868	14 287	6 262	4 102	55 458
2020	29 877	14 232	6 874	4 789	55 772
2021	30 092	14 397	7 006	5 161	56 656
2022	29 619	14 333	7 027	5 625	56 604
2023	30 038	14 775	7 364	6295	58 472

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji MRPiPS ze sprawozdań MPiPS-03 (liczba dzieci w ciągu roku) oraz sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za lata 2012–2023 (stan na dzień 31 grudnia danego roku) zamieszczonych w Aneksie do *Informacji Rady Ministrów o realizacji w 2023 r. ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.* (Druk Sejmu X kadencji nr 1004).

Funkcjonowało wówczas 36,5 tys. rodzin zastępczych oraz 0,9 tys. rodzinnych domów dziecka[12], w których przebywało 6,8 tys. wychowanków. Funkcję rodziny zastępczej pełniło 18,9 tys. małżeństw i 17,6 tys. osób samotnych. 71,7% rodzin zastępczych przyjęło jedno dziecko, 18,5%, rodzin dwoje dzieci, 5,6% troje zaś 4,1% zaś czworo i więcej dzieci.

Praktyka odnośnie do roli spokrewnionych rodzin zastępczych w dłuższym okresie jest podobna. Przykładowo na koniec 2013 r., gdy funkcjonowało 38,9 tys. rodzin zastępczych oraz 331 rodzinnych domów dziecka, wśród rodzin zastępczych było 64,7% rodzin spokrewnionych (rodzin niezawodowych było 30,5%, a zawodowych – 4,8%)[13] 10 lat później, na koniec grudnia 2023 r., było 35 978 rodzin zastępczych. Rodziny spokrewnione stanowiły 63,8%, rodziny niezawodowe – 30,4%, a rodziny zawodowe – 5,8%[14].

Sekretarz stanu w Ministerstwie Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Aleksandra Gajewska, podczas wystąpienia na posiedzeniu Sejmowej Komisji Polityki Społecznej i Rodziny w dniu 2 kwietnia 2025 r., poświęconego rozpatrzeniu informacji Rady Ministrów o realizacji w roku 2023 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (zamieszczonej w druku sejmowym X kadencji nr 1004), poinformowała, między innymi, że w 2023 r. „w rodzinnej pieczy zastępczej przebywało ogółem 58 472 dzieci umieszczonych w 36 998 podmiotach rodzinnej pieczy zastępczej. Oznacza to wzrost o 1,3% liczby podmiotów

[12] Rodzinne domy dziecka prowadziło 760 małżeństw i 140 samotnych osób. Rodzinne domy dziecka, które przyjęły od jednego do pięciorga dzieci, stanowiły 21,2%, sześcioro dzieci – 15,8%, siedmioro dzieci – 14,8%, a ośmioro i więcej dzieci przyjęło 47,9% wszystkich rodzinnych domów dziecka. Natomiast rodzinne domy dziecka, które nie przyjęły żadnych dzieci, stanowiły 0,3%. Większość (75,3%) osób pełniących funkcję rodzinnego domu dziecka było w wieku 41–60 lat (GUS, *Piecza zastępcza w 2024 r. Dane sygnalne na dzień 24 kwietnia 2025 r.*).

[13] GUS, Departament Badań Społecznych i Warunków Życia, *Opieka nad dzieckiem pozbawionym opieki rodzicielskiej* (Materiał na konferencję prasową w dniu 30 maja 2014 r.), https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/dzieci-i-rodzina/dzieci/opieka-nad-dzieckiem-pozbawionym-opieki-rodzicielskiej,4,2.html, [dostęp 02.07.2025 r.].

[14] GUS, *Rodzinna piecza zastępcza w 2023 r. Dane sygnalne na dzień 24 kwietnia 2024 r.*, https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/dzieci-i-rodzina/dzieci/piecza-zastepcza-w-2023-roku,1,8.html [dostęp 30.06.2025 r.].

w porównaniu do roku poprzedniego. Liczba rodzin zastępczych w 2023 roku wyniosła 36 154 i można było zaobserwować wzrost liczby tych rodzin o 431 (...) był to znaczący dopływ dzieci do pieczy zastępczej, więc to również nie zaspokoiło potrzeb, które powstały w 2023 r."[15].

Tabela 2. Liczba podmiotów rodzinnych form pieczy zastępczej w latach 2015–2023

Rok		2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Ogółem		38847	38459	37877	37252	36832	36838	36865	36510	36998
Rodziny zastępcze	Spokr.	24785	24459	23877	23544	23221	23290	23205	22887	23076
	N-zaw.	11549	11395	11395	10969	10776	10689	10784	10738	10988
	Zawod	2025	2071	2086	2126	2167	2157	2142	2098	2090
Rodzinne D. Dz.		488	534	568	613	668	702	734	787	844

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji zamieszczonych w *Informacji Rady Ministrów o realizacji w 2023 r. ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępcze* (Druk Sejmu X kadencji nr 1004).

Wśród rodzin zastępczych w 2024 r. **rodziny spokrewnione stanowiły 63,6%**, rodziny niezawodowe – 30,4%, a rodziny zawodowe – 6,0%.

Ponad połowa (52,6%) osób prowadzących rodziny zastępcze była w wieku 51–70 lat, co sugeruje, iż wśród nich znaczny udział mieli wstępni dzieci[16]. Z przedstawionych (jedynie sygnalizacyjnie) danych statystycznych wynika, że udział spokrewnionych rodzin zastępczych (w tym w szczególności tworzonych przez dziadków dzieci) wśród wszystkich rodzin zastępczych w Polsce jest wysoki i ma charakter stały[17].

3. Badania nad rodzinami zastępczymi utworzonymi przez osoby spokrewnione z dzieckiem

Od dawna zauważa się, między innymi w literaturze pedagogicznej, że powierzanie funkcji rodziny zastępczej osobom spokrewnionym z dzieckiem sprawia, że „obok problemów towarzyszących prawie każdemu procesowi wychowawczemu mogą występować dodatkowe

[15] Sejm RP X kadencja, Kancelaria Sejmu Biuro Komisji Sejmowych, *Pełny zapis przebiegu posiedzenia Komisji Polityki Społecznej i Rodziny (nr 57) z dnia 2 kwietnia 2025 r.*, https://orka.sejm.gov.pl/zapisy10.nsf/0/64E121517469C050C1258C85003B8519/%24File/0155810.pdf [dostęp 15.07.2025 r.].

[16] GUS, *Piecza zastępcza w 2024 r. Dane sygnalne na dzień 24 kwietnia 2025 r.*

[17] Tak było nie tylko w okresie, jakiego dotyczą dane liczbowe przedstawione w Tabeli 1, ale także, gdy problematyka rodzin zastępczych nie była unormowana ustawowo. Zob. przykładowo M. Safjan, *Instytucja rodzin zastępczych. Problemy prawno-organizacyjne*, Warszawa 1982. Autor, między innymi, analizował sprawy małoletnich skierowanych na podstawie orzeczenia sądowego do rodziny zastępczej w okresie od 1 stycznia 1974 r. do 30 czerwca 1975 r. W 85 % spraw dzieci zostały umieszczone w spokrewnionych rodzinach zastępczych, w tym najczęściej (58,02%) u dziadków, w 3,74% u osoby z rodzeństwa, w 23,26% u dalszych krewnych (tabela XVI, s. 117).

czynniki związane z przeżytymi w rodzinie naturalnej sytuacjami zaniedbania, znęcania się nad dzieckiem, biedą lub chorobami psychicznymi lub somatycznymi rodziców"[18].

Stwierdzenie to odnośnie do przyczyn umieszczenia dzieci w pieczy zastępczej potwierdzają analizy, między innymi opracowane w Biurze Analiz Sejmowych (dalej BAS), na temat przyczyn umieszczania dzieci w pieczy zastępczej[19].

Szczególnie trudne sytuacje powstają, gdy mimo umieszczenia w spokrewnionej rodzinie zastępczej (np. utworzonej przez dziadków) dziecko pozostaje w tym samym mieszkaniu, w którym przebywają jego rodzice.

Pedagodzy dostrzegają możliwość powstania u dziecka konfliktu lojalności: „kogo słuchać?, komu ufać? – mając problemy z rozwiązaniem tej sytuacji, niejednokrotnie reaguje ono [*dziecko* – uzup. opiniujący] złym przystosowaniem i zaburzeniami zachowania. Taka ambiwalencja uczuć i różnorodność postaw, którą przejawia dziecko, wymaga ogromnej cierpliwości i zrozumienia ze strony rodziców zastępczych, dla których również jest tutaj trudna podwójna rola: stanowczych opiekunów i rozpieszczających dziadków. Na tym etapie najważniejszym zadaniem jest właściwe zaspokojenie potrzeb psychicznych, a zwłaszcza potrzeby przynależności emocjonalnej (potrzeba afiliacji), a także budowanie dobrej relacji z dzieckiem, a następnie uczenie go radzenia sobie z emocjami (...) zdarza się, że dziecko nie widzi potrzeby i nie rozumie powodów odseparowania go od rodziny biologicznej, nie akceptuje tego stanu i w opiekunach zastępczych upatruje przyczyny swoich problemów"[20].

Sprawowanie funkcji rodziny zastępczej przez wstępnych – dziadków, a niekiedy pradziadków, wśród pedagogów spotyka się ze zróżnicowanymi ocenami, także z krytyką. Odnotowania wymaga, iż problematyka ta jest przedmiotem analiz co najmniej od drugiej połowy lat siedemdziesiątych ubiegłego stulecia.

Przykładowo, już z badań z lat 1975–1978 powstałych pod kierunkiem pracowników naukowych Pracowni Pedagogiki Społecznej Instytutu Pedagogiki Uniwersytetu Warszawskiego, które obejmowały 204 losowo wybrane rodziny zastępcze sprawujące pieczę nad 228 małoletnimi, wynikało, że pieczę zastępczą aż w 167 przypadkach (81,9%) sprawowały osoby spokrewnione z dzieckiem. 126 z nich było zobowiązanych do alimentowania swoich wychowanków (w 123 przypadkach byli to dziadkowie i samotne babcie, a w 3 przypadkach osoby ze starszego rodzeństwa), w 44 przypadkach inni krewni. W 33 przypadkach pieczę zastępczą sprawowały rodziny niespokrewnione, ale „zaprzyjaźnione" z dzieckiem. Oceniono wówczas, że „w większości rodzin opiekę nad dzieckiem sprawują ludzie starsi, w wieku emerytalnym, często schorowani, nie zawsze potrafiący sprostać zaistniałym problemom wychowawczym[21].

---

[18] Tak L. Winogradzka, *Rodziny zastępcze*, Lublin 2007, s. 103, cytowane za J. Matejek *Rodzina zastępcza spokrewniona jako środowisko wychowawcze*, „Roczniki Pedagogiczne" (Towarzystwo Naukowe KUL, Katolicki Uniwersytet Lubelski im. Jana Pawła II) 2015, Tom 7(43), nr 4, s. 130.

[19] Zob. J. Szymańczak *Dzieci „odbierane" rodzicom – przyczyny umieszczania dzieci w pieczy zastępczej*, BAS, „Analizy" 2016, nr 5 (141) https://orka.sejm.gov.pl/WydBAS.nsf/0/67A817D0006452B9C1257F9A0046A2E1/$file/Analiza_BAS_2016_141.pdf [dostęp 30.06.2025 r.].

[20] Tak J. Matejek *Rodzina zastępcza spokrewniona jako środowisko wychowawcze*, Roczniki Pedagogiczne 2015, Tom 7(43), nr 4, s. 130.

[21] Z badania wynikało, że „funkcjonowanie rodziny regulowane było nakazami i zakazami, w rodzinach panował ostry rygor. Najczęściej stosowanym środkiem wychowawczym był tam kara fizyczna (...) Karanie biciem oraz nagradzanie pieniędzmi stanowią w niektórych rodzinach „niezawodny" element sytemu wychowawczego" Odnotowano przypadki (...), gdy dziecko wzięte pod opiekę i na wychowanie opiekowało się starym, zniedołężniałym rodzicem zastępczym. Dlatego zakwestionowano już wówczas celowość tworzenia rodziny zastępczej, w której opiekunowie mają po 70 lat, a ich podopieczni po 10–15. „Tak duża różnica wieku doprowadza często do konfliktów na tle ostro zarysowujących się różnic pokoleniowych. (...) Bywa, że starsze dzieci wypominają rodzicom ich niskie wykształcenie, lekceważą uwagi (...)". Odnośnie do „atmosfery wychowawczej" ustalono wówczas, że wśród starszych bądź samotnych rodziców zastępczych dominowało „kierownictwo autokratyczne". [A. Tynelski, *Rodzina zastępcza jako środowisko wychowawcze*, Studia Pedagogiczne 1983, nr 9(16), s. 179–184, Repozytorium Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, http://repozytorium.ukw.edu.pl/handle/item/2140 (dostęp 30.06.2025 r.)].

Mimo zmian stanu prawnego odnośnie do unormowań poświęconych rodzinom zastępczym wyniki późniejszych badań pedagogicznych, odnoszących się zwłaszcza do sprawowania pieczy zastępczej przez dziadków, wywoływały także oceny krytyczne. Wskazywano w nich, że często podeszły wiek dziadków, ich ograniczona w wielu aspektach sprawność oraz różnica pokoleniowa z wychowywanymi wnukami wpływa (niekorzystnie) na „wzajemne relacje i zrozumienie"[22].

Ocenia się, że współcześnie u dzieci umieszczanych w pieczy zastępczej zwiększa się liczba i skala „deficytów poznawczych, psychologicznych, emocjonalnych, społecznych i zdrowotnych (...). Do klasycznych wyzwań rozwojowych dochodzą w ich przypadku trudności adaptacyjne, braki dydaktyczno-wychowawcze lub kompetencji społecznych, a także zaburzenia osobowości. Niewłaściwe wychowanie w środowisku rodzinnym może powodować skrajne postawy w zachowaniu dziecka znajdującego się w pieczy zastępczej – od całkowitego wycofania aż do nieuzasadnionej negacji czy agresji"[23]. Gdy zważy się na zróżnicowanie stanów faktycznych sprostanie takim problemom może niekiedy dla dziadków być trudniejsze niż przykładowo dla zawodowej (zwłaszcza specjalistycznej) rodziny zastępczej.

Zwracano uwagę, iż w związku z tym, gdy dziadkowie są w podeszłym wieku podjęcie funkcji rodziny zastępczej „jest dla nich szczególnym wyzwaniem, któremu nie będą w stanie właściwie sprostać bez stałego wsparcia profesjonalistów oraz szerszego grona osób z rodziny i najbliższego otoczenia"[24].

Pozytywna rola dziadków w życiu wnuków jest dostrzegana i doceniana[25]. Jednakże sama zmiana ról, gdy dziadkowie „zastępują" rodziców może zakłócać prawidłowe funkcjonowanie rodziny i stwarzać nowe problemy wychowawcze wynikające przykładowo z nadmiernej pobłażliwości i wyrozumiałości dziadków przy przydzielaniu wnukom obowiązków domowych oraz z nierespektowania przez wnuki, szczególnie po rozpoczęciu procesu adolescencji, poleceń dziadków[26].

Odnotowano także, że rodziny zastępcze utworzone przez dziadków (jedno z nich) w wielu przypadkach nie stanowią rozwiązania trwałego oraz, że często umieszczenie wnuków w rodzinie babci lub/i dziadka następuje, mimo, że te osoby nie wypełniały należycie funkcji rodzicielskich wobec własnych dzieci[27].

---

[22] Tak J. Matejek, *Działalność ośrodków adopcyjno-opiekuńczych w procesie przygotowania i wspierania rodzin zastępczych*, Kraków 2008, s. 117; J. Matejek *Rodzina zastępcza spokrewniona jako środowisko wychowawcze*, „Roczniki Pedagogiczne" 2015, Tom 7(43), nr 4, s. 128–129. Autorka wskazała na szereg wcześniejszych badań pedagogicznych potwierdzających prezentowane tezy, w szczególności powołała opracowania Cz. Kępskiego (*Rodziny zastępcze w województwie lubelskim*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze" 1985, nr 2), M. Kolankiewicz [*Rodziny zastępcze*, w: M. Kolankiewicz (red.), *Zagrożone dzieciństwo. Rodzinne i instytucjonalne formy opieki*, Warszawa: WSiP 1998, s. 282], U. Kusio [*Rodzina zastępcza, jako środowisko wychowawcze. Studium socjologiczne na przykładzie Lublina*, Lublin 1998, s. 89 i 1310], L. Winogrodzkiej [*Rodziny zastępcze*, Lublin 2007, s. 1260], A. Łuczyńskiego [*Dzieci w rodzinach zastępczych i dysfunkcjonalnych*, Lublin 2008.s. 134], M. Ruszkowskiej [*Diagnoza rodzin zastępczych w obliczu dylematów współczesności*, Warszawa; Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich, 2013.s. 28].

[23] Tak A. Skalec-Ruczyńska, *Skala zjawiska przemocy jako przyczyny umieszczania dzieci w systemie pieczy zastępczej i rola opiekunów zastępczych w przezwyciężaniu jej konsekwencji* „Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka" 2023, Vol. 22 nr 1, s. 77–78.

[24] Tak Z. W. Stelmaszczuk, *Dziecko w rodzinie zastępczej*, (w:) *Rodzice i dzieci, psychologiczny obraz sytuacji problemowych*, red E. Milewska, A. Szymanowska, Warszawa 2000, s. 107.

[25] Zob. przykładowo K. Appelt, Współcześni *dziadkowie i ich znaczenie dla rozwoju wnuków* [w:] *Szanse rozwoju w okresie późnej dorosłości* (red. A.I. Brzezińska, K. Ober-Łopatka, R. Stec, K. Ziółkowska), Poznań 2007, s. 79–95.

[26] Tak J. Matejek *Rodzina zastępcza spokrewniona jako środowisko wychowawcze*, Roczniki Pedagogiczne 2015, Tom 7(43), nr 4, s. 130.

[27] J. Przeperski, *Nowe paradygmaty w obszarze wsparcia rodziny w środowisku lokalnym w perspektywie umieszczania dzieci w pieczy zastępczej*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici, Pedagogika" 2017, tom XXXIV/2 (Nauki Humanistyczno-Społeczne, Zeszyt 440), s. 113.

Badania pedagogiczne wykazują, iż podjęcie się funkcji rodziny zastępczej przez osobę ze starszego rodzeństwa także może wywoływać konflikty i problemy wychowawcze gdyż „zaburzony zostaje porządek w dynamice życia rodzinnego". Rodzeństwo „z racji mniejszej różnicy wiekowej może bardziej rozumie problemy młodszego rodzeństwa, ale skupiając się na zapewnieniu mu bezpieczeństwa, otoczeniu troską i opieką, może nie dostrzegać wielu zagrożeń i niekonsekwencji w codziennym postępowaniu"[28].

Powyższe skłania do wniosku, że nie w każdym przypadku, gdy dziadkowie/inni krewni wyrażają gotowość sprawowania funkcji rodziny zastępczej, powierzenie im tego zadania będzie równoznaczne z optymalnym zabezpieczeniem potrzeb dziecka (szeroko rozumianego jego dobra) i stworzeniem najwyższego prawdopodobieństwa, że powrót dziecka pod pieczę rodziców (jednego z rodziców przykładowo, gdy drugie zmarło) nastąpi „płynnie" po ustaniu przeszkody do jej sprawowania. Wybór najlepszego z możliwych do zastosowania w danym stanie faktycznym sposobu pieczy zastępczej dla dziecka powinien więc należeć do sądu, mogącego wspierać się przy podejmowaniu decyzji opiniami biegłych (głównie z Opiniodawczych Zespołów Sądowych Specjalistów[29]), kierującego się dobrem dziecka rozumianym w sposób bardzo zindywidualizowany, także bez ustawowych unormowań szczegółowych.

4. Doniosłość informacji o funkcjonowaniu ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej

Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej była wielokrotnie nowelizowana, w tym po raz pierwszy jeszcze przed jej wejściem w życie[30]. Obszerne ustawy nowelizacyjne są uchwalane prawie corocznie[31]. Jest to związane, między innymi, z kazuistyczną metodą normowania problematyki, jakiej poświęcona jest ta ustawa. Zwykle nowelizacje następują po przedstawieniu Sejmowi i Senatowi informacji o realizacji ustawy w roku poprzednim.

Art. 189 ustawy nakłada na Radę Ministrów obowiązek przedłożenia parlamentowi do dnia 30 września takiej informacji wraz z wnioskami dotyczącymi sposobu i zakresu finansowania zadań jednostek samorządu terytorialnego wynikających z ustawy. Aktualnie jest znana informacja dotycząca 2023 r.[32] Z zawartych w niej danych nie wynika, aby krewni dziecka ubiegający się o sprawowanie nad nim pieczy, jako rodzina zastępcza, byli pomijani, bądź aby zaobserwowano preferencję sądów do umieszcza dzieci w pieczy instytucjonalnej, mimo gotowości dziadków bądź innych członków rodziny dziecka niepozostającego pod pieczą rodziców, do pełnienia dla dziecka funkcji rodziny zastępczej.

Przed podjęciem dalszych prac nad projektem ustawy celowe byłoby ustalenie czy taka sama sytuacja była w 2024 r. i później. Jednostkowe tragiczne zdarzenie, jakie zainspirowało projektodawców, nie wydaje się wystarczającym argumentem dla dokonania istotnej zmiany

---

[28] J. Matejek, op. cit., s. 129–130.

[29] Ustawa z dnia 5 sierpnia 2015 r. o opiniodawczych zespołach sądowych specjalistów, t. j. Dz.U.2018, poz. 708.

[30] Ustawa z 15 grudnia 2011 r. o zmianie ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, Dz.U. 2011, nr 288, poz. 1690.

[31] Ustawa obowiązuje od 1 stycznia 2012 r. Duże nowelizacje po jej wejściu w życie zostały dokonane ustawami o zmianie ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej: z 27 kwietnia 2012 r., Dz.U. 2012 r. poz. 579, z 7 grudnia 2012 r., Dz.U. 2012, poz. 1519, z 13 czerwca 2013 r. Dz.U. 2013, poz. 866, z 25 lipca 2014 r., Dz.U. 2014, poz. 1188, ustawą z 24 lipca 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy, ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, Dz.U. 2015 r. poz. 1199, ustawą z 5 września 2016 r. o zmianie ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, ustawy o pomocy społecznej oraz ustawy o zmianie ustawy o samorządzie gminnym oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. 2016, poz. 1583, ustawą z 15 kwietnia 2021 r. o zmianie ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, Dz.U. z 2021 poz. 1006, ustawą z 7 października 2022 r. o zmianie ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. 2022 r. poz. 2140, ustawą z 26 kwietnia 2024 r. o zmianie ustawy o pomocy społecznej oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. 2024, poz. 743.

[32] Druk Sejmu RP X kadencji nr 1004.

ustawy, szczególnie, że jak wynika z ogólnodostępnych informacji na temat tego zdarzenia, pozostawienie dziecka pod pieczą krewnych w tym stanie faktycznym nie było możliwe, a gdyby nawet zaistniało, nie jest oczywiste, czy miałoby decydujący wpływ na los dziecka i uchroniło je od śmierci. Z dostępnych danych, także przedstawionych posłom podczas posiedzeń Komisji do Spraw Dzieci i Młodzieży Sejmu RP w dniach 24 i 25 czerwca 2025 r., wynika brak związku przyczynowego pomiędzy sposobem sprawowania pieczy zastępczej (ocenianego jako należyty) a śmiercią dziecka.

5. Zakres zmian wynikający z projektowanych przepisów

5.1. Umiejscowienie i numeracja projektowanych przepisów

Jak już wspomniano projekt przewiduje nadanie nowej treści drugiemu ustępowi art. 35 ustawy o wspieraniu rodziny. Nie odnosi się do w żaden sposób do ustępów 3 i 4 w art. 35, choć pozostają one w merytorycznym związku z obecnie obowiązującym ustępem drugim nowelizowanego artykułu.

Projektodawcy planując nowy art. 35a nie dostrzegli też, że w aktualnie obowiązującym tekście ustawy jest już (od 2018 r.) przepis tak oznaczony, dotyczący umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej w RP na podstawie orzeczenia sądu lub innego organu państwa obcego. Zostało to dostrzeżone przez Biuro Ekspertyz i Oceny Skutków Regulacji Kancelarii Sejmu. (Opinie z 3 lipca 2025 r., BEOS-WPEiM-1278/25 oraz BEOS-WPEiM-1279/25). Wskazano, że należy przyjąć założenie, iż intencją projektodawców było dodanie nowej jednostki redakcyjnej, a nie zmiana art. 35a, oraz uchylenie obowiązującego aktualnie ustępu 2 w art. 35 ustawy o wspieraniu rodziny. Jest to zapewne trafne założenie. Wydaje się jednak, że jego konsekwencją powinno być także uchylenie art. 35 ust. 3 i ust. 4, o ile parlament zaakceptowałby projektowaną zmianę ustawy.

5.2. Wątpliwości co do zasadności uchylenia ustępu 2 w art. 35 ustawy o wspieraniu rodziny

Aktualnie art. 35 ustawy o wspieraniu rodziny przewiduje dwa tryby umieszczania dziecka w pieczy zastępczej: (1) orzeczenie sądu (forma podstawowa); (2) umowę zawartą przez rodziców zastępczych/ osobę prowadzącą rodzinny dom dziecka ze starostą (forma fakultatywna).

Odnośnie do trybu sądowego, który jest stosowany w ściśle określonych sytuacjach, wskazanych w sposób enumeratywny w przepisach ustawy (głównie k.r.o.), to, co do zasady[33], rodzice nie mają wpływu na treść orzeczenia.

Odnośnie do drugiego trybu – konieczny jest wniosek rodzica, bądź jego zgoda na umieszczenie dziecka w pieczy zastępczej[34]. Ocenia się, że umieszczenie dziecka w pieczy zastępczej w tym trybie ma charakter nadzwyczajny i czasowy. Musi zaistnieć „pilna konieczność" podjęcia działań, zwykle występująca, gdy nie można wykorzystać trybu sądowego[35]. Istotne jest, że o umowie jest niezwłocznie zawiadamiany sąd opiekuńczy, który wszczyna stosowne

---

[33] Teoretycznie rodzice mogą wpłynąć na treść orzeczenia zwracając się do sądu o udzielenie pomocy na podstawie art. 100 §1 k.r.o. np. w formie umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej. Postanowienie w przedmiocie umieszczenia dziecka w rodzinie zastępczej wydaje sąd opiekuńczy miejsca zamieszkania osoby, której postępowanie ma dotyczyć, a w braku miejsca zamieszkania – sąd opiekuńczy miejsca jej pobytu, a gdy brak i tej podstawy, sąd rejonowy dla m.st. Warszawy. W wypadkach nagłych sąd opiekuńczy wydaje z urzędu wszelkie potrzebne zarządzenia nawet w stosunku do osób, które nie podlegają jego właściwości miejscowej, zawiadamiając o tym sąd opiekuńczy miejscowo właściwy – art. 569 k.p.c.

[34] Gdy oboje rodzice dziecka są znani, żyją, przysługuje im władza rodzicielska powinni zająć wspólne, zgodne stanowisko. Spór między rodzicami co do zasady wyklucza tę możliwość, choć w literaturze jest też wypowiadany pogląd, że w takim przypadku należy wystąpić do sądu opiekuńczego o rozstrzygnięcie na podstawie art. 97 § 2 k.r.o. (tak K. Tryniszewska, *Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Komentarz,* Warszawa 2015, s. 140, odmiennie S. Nitecki, op. cit.)

[35] Tak S. Nitecki, w pkt. 11 *Komentarza do art. 35 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej,* [w:] A. Wilk, S. Nitecki, *Wspieranie rodziny i system pieczy zastępczej. Komentarz,* Warszawa 2024.

postępowanie, a wydane orzeczenie „wyeliminuje z obrotu prawnego zawartą umowę, co w jednoznaczny sposób wskazuje na czasowy charakter omawianej instytucji."[36].

Nawet, gdyby zaakceptowana została koncepcja szczególnego „uprzywilejowania" i pierwszeństwa krewnych w sprawowaniu pieczy zastępczej, jaka jest przedstawiona w omawianym projekcie ustawy, to nie można wykluczyć sytuacji, gdy – z różnych przyczyn – w określonym stanie faktycznym nie będzie wśród krewnych żadnej osoby gotowej to podjęcia pieczy. W takiej sytuacji skorzystanie z możliwości, która obecnie wynika z art. 35 ust. 2 mogłoby się okazać jedynym rozwiązaniem zgodnym z dobrem dziecka.

5.3. „Lokalizacja" projektowanego art. 35a ustawy o wspieraniu rodziny

Przepis oznaczony jako art. 35a ustawy o wspieraniu rodziny obowiązuje od 27 sierpnia 2018 r.[37] dotyczy umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej w Polsce na podstawie orzeczenia sądu lub innego organu państwa obcego. Jak już wspomniano, można domniemywać, iż wolą autorów projektu ustawy przedstawionego w druku sejmowym X kadencji nr 1456 nie było jego uchylenie.

Przepis, któremu nadano w projekcie ten sam numer (art. 35a) opisuje w ustępie pierwszym i drugim obowiązki sądu opiekuńczego „w przypadku istnienia osób spokrewnionych gotowych do sprawowania opieki nad dzieckiem". O ile więc koncepcja zmiany ustawy zostałaby, co do zasady, zaakceptowana, to należałoby rozważyć czy przepis o projektowanej w tych ustępach treści, oznaczony jako art. 35a ust. 1 i ust. 2 ustawy o wspieraniu rodziny powinien być zamieszczony w ustawie o wspieraniu rodziny, ale z innym numerem, czy też w ustawie Kodeks postępowania cywilnego. (Ta druga możliwość wydaje się trafniejsza).

5.4. Domniemana „redefinicja" spokrewnionej rodziny zastępczej

Odnotowania wymaga, że (choć nie zapisano tego w projekcie w formie przepisu) projekt dokonuje, *de facto*, redefinicji „spokrewnionej rodziny zastępczej".

Zgodnie z brzmieniem art. 41 ust. 2 ustawy o wspieraniu rodziny, spokrewnioną rodzinę zastępczą tworzą małżonkowie[38] lub osoba będąca wstępnym (a więc dziadkowie, pradziadkowie itd.) lub rodzeństwem dziecka (zarówno mającym wspólnych rodziców jak i mającym jednego wspólnego rodzica). Przyjmuje się, że katalog osób tworzących rodzinę zastępczą spokrewnioną ma charakter zamknięty, tzn., że wyłącznie osoby wskazane w art. 41 ust. 2 ustawy o wspieraniu rodziny tworzą rodzinę zastępczą nazywaną „spokrewnioną"[39]. Takiej rodziny nie mogą utworzyć inni (dalsi) krewni w linii bocznej (np. ciocie, wujowie, stryjowie dziecka bądź ich zstępni).

---

[36] S. Nitecki, tamże.

[37] Umieszczenie w pieczy zastępczej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej było możliwe na podstawie orzeczenia zagranicznego sądu lub innego organu państwa obcego. Postępowanie w tym przedmiocie zostało uregulowane w art. 579^4 k.p.c. oraz w art. 35a ustawy o wspieraniu rodziny. Przepisy te zostały wprowadzone na podstawie art. 29 ustawy z 26 stycznia 2018 r. o wykonywaniu niektórych czynności organu centralnego w sprawach rodzinnych z zakresu obrotu prawnego na podstawie prawa Unii Europejskiej i umów międzynarodowych, Dz. U. 2018, poz. 416. Aktualne brzmienie art. 35a zostało nadane na podstawie art. 3 ustawy z dnia 26 stycznia 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. 2023, poz. 403. Na temat stosowania tych przepisów zob. F. Manikowski, *Wykonywanie w Polsce orzeczeń sądów zagranicznych dotyczących umieszczenia w pieczy zastępczej na terenie Rzeczypospolitej Polskiej*, „Prawo w Działaniu" 2025, nr 62, s. 7–33.

[38] Sformułowanie przepisu nie jest precyzyjne. Nie mniej w praktyce nie budzi wątpliwości, że jedno z małżonków musi być krewnym wstępnym dziecka w linii prostej albo jego bratem bądź siostrą.

[39] Tak przykładowo S. Nitecki, *Komentarz do art. 41 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej*, [w:] A. Wilk, S. Nitecki, *Wspieranie rodziny i system pieczy zastępczej. Komentarz*, Warszawa 2024.

W uzasadnieniu rządowego projektu ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej[40] wskazano, że kryterium zaliczenia do rodzin zastępczych „spokrewnionych" jest przynależność określonych krewnych do kręgu osób zobowiązanych do alimentowania dziecka[41].

Osoba/osoby nie będące wstępnymi lub rodzeństwem dziecka przyjmowanego do rodziny zastępczej mogą mieć status niezawodowej (działającej nieodpłatnie) lub zawodowej rodziny zastępczej. Jak z powyższego wynika, inni krewni, przykładowo brat, siostra matki lub ojca dziecka nie mogą utworzyć dla bratanków/siostrzeńców rodziny zastępczej spokrewnionej, ale mogą być dla nich rodziną zastępczą niezawodową.

W poselskim projekcie zawartym w druku 1456 jest mowa o „rodzinie zastępczej spokrewnionej" którą mogą tworzyć „w szczególności" dziadkowie, pełnoletnie rodzeństwo lub inni krewni w linii bocznej, a więc szerszy krąg osób niż wskazany w zamkniętym katalogu z art. 41 ust. 2 ustawy o wspieraniu rodziny. Autorzy użyli słowa „w szczególności", co może nasuwać wątpliwości, jakie niewymienione podmioty mieli na myśli (być może pradziadków, skoro jest mowa o dziadkach a nie ogólnie o wstępnych). O ile takie były intencje projektodawców to zakres nowelizacji ustawy powinien być szerszy.

5.5. Celowość dokonania korekty tekstu projektu ustawy

Odnotowania wymaga domniemany brak korekty językowej projektu ustawy. W projektowanym art. 35a pkt 2 jest zapis „związanej z ocenę" zamiast „z oceną", a art. 35a ust. 3 stwierdza: „Osoby spokrewnione, którzy (...)" zamiast „które".

6. Wnioski

W świetle dotychczasowej praktyki, uwzględniając informacje statystyczne o podmiotach sprawujących pieczę zastępczą w różnych jej formach, można uznać za uprawdopodobnioną tezę, iż także bez ustawowo przewidzianego pierwszeństwa najbliższych krewnych (zwłaszcza dziadków), w większości przypadków, gdy zachodzi potrzeba ustanowienia pieczy zastępczej dla dziecka – będzie ona miała formę rodzinną. Sprawowanie funkcji rodziny zastępczej, zapewne – w większości spraw – zostanie powierzone najbliższym krewnym dziecka, zwłaszcza jego dziadkom, gdy wyrażą taką gotowość i będą dawali rękojmię należytego wypełnienia przyjmowanych zadań.

Kazuistyczne unormowania w obszarze prawa rodzinnego osobowego i przepisach związkowych nie są pożądane gdyż wywołują potrzebę częstych nowelizacji i nie stwarzają optymalnych warunków prawnych dla należytej dbałości o ochronę dobra dzieci, których dotyczą (życie stwarza stany faktyczne, których ustawodawca posługujący się techniką kazuistyczną nie przewidział). Skłania to do następujących wniosków.

- Nowelizacja ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, przedstawiona w projekcie poselskim zawartym w druku Sejmu RP X kadencji nr 1456, nie jest potrzebna.
- O ile taka ocena nie byłaby podzielona przez większość parlamentarną, która dostrzegłaby celowość wysłowienia w ustawie szczególnej pozycji krewnych dziecka w sprawowaniu rodzinnej pieczy zastępczej nad nim, gdy nie może pozostawać pod pieczą żadnego

[40] W uzasadnieniu rządowego projektu ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (druk Sejmu VI kadencji nr 3378) ujęto to następująco: „funkcję rodziny zastępczej spokrewnionej pełnić mogą jedynie wstępni i rodzeństwo dziecka. Ma to swoje uzasadnienie w przepisach Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego tj. uwzględnia osoby, na których z mocy prawa ciąży obowiązek alimentacyjny. Pomimo tego, że stwierdzenie istnienia i określenie wysokości obowiązku alimentacyjnego w stosunku do zobowiązanych w dalszej kolejności (np. dziadkowie, rodzeństwo) jest zależne od wielu czynników związanych z dzieckiem, jak i osobami zobowiązanymi, to jednak nie zmienia faktu, że osoby te – z samej istoty więzów rodzinnych i prawnych – znajdują się w kręgu osób odpowiedzialnych za utrzymanie dziecka pozbawionego opieki rodziców." Sejm VI kadencji prowadził wspólnie pracę nad poselskim projekt ustawy o pieczy rodzinnej (druk nr 628) oraz projektem rządowym (druk nr 3378). Dnia 9 czerwca 2011 r. na tej postawie uchwalono ustawę o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, opublikowaną w Dz. U. nr 149, poz. 887.

[41] Zgodnie z art. 129 § 1k.r.o., obowiązek alimentacyjny obciąża zstępnych przed wstępnymi, a wstępnych przed rodzeństwem; jeżeli jest kilku zstępnych lub wstępnych – obciąża bliższych stopniem przed dalszymi.

z rodziców, to zachodziłaby potrzeba profesjonalnego przygotowania nowego projektu ustawy realizującego taką ideę, z uwzględnieniem reprezentatywnego badania praktyki orzeczniczej sądów orzekających o ustanowieniu pieczy zastępczej oraz po uwzględnieniu opinii z zakresu psychologii i pedagogiki przedstawiających zalety oraz potencjalne zagrożenia związane ze zmianą roli rodzinnej pełnionej przez krewnych, gdy są ustanawiani rodzicami zastępczymi dla wnuków, młodszego rodzeństwa, siostrzeńców, bratanków i innych krewnych.

Tłoczono z polecenia Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej

SEJM

Sąd Najwyższy, Plac Krasińskich 2/4/6, 00-951 Warszawa, www.sn.pl